

Om Ture Nermans *Brandtal mot nazismen*

Förra året (2019) gav Bokförläggarna Röda rummet ut *Brandtal mot nazismen*, med tal och föredrag om nazismen av socialisten Ture Nerman, som förde en enveten och konsekvent kamp mot fascismen/nazismen under 1930- och 1940-talen.

Boken är sammanställd av Per Leander och bygger på tidigare opublicerade texter. Per Leander har även skrivit bokens förord, som vi återger nedan.

På marxistarkivet finns ett smakprov på Nermans syn på fascismen/nazismen, se [Fascismen — den förvildade småborgarens revolt](#), som är ett föredrag som Nerman höll i slutet av 1933. Där finns också en komplett innehållsförteckning till boken.

Efter Per Leanders förord följer två artiklar, dels en intervju med Per Leander, dels en bokrecension från tidningen *Offensiv*. Och allra sist fler lästips.

Innehåll

Per Leander: Förord	1
Carmen Sandiego: ”Antinazisten Ture Nerman förtjänar att återupptäckas”	5
Arne Johansson: Ture Nermans kamp mot nazismen	7
Lästips	10

Per Leander: Förord

Ture Nerman, kampen mot fascismen och Sverige under andra världskriget.

Idag är han väl mer eller mindre bortglömd, men under första halvan av 1900-talet var Ture Nerman en av Sveriges mest kända politiker och författare, eller ”poet och grälmakare”, som Per Albin Hansson kallade honom. För med sin vassa penna och radikala diktning retade han inte bara upp den konservativa högern, utan också sina mer moderata kamrater inom arbetarrörelsen.

Ture Nerman, som hade lärt känna Lenin redan före den ryska revolutionen 1917, var en av grundarna av Sveriges Kommunistiska Parti, men kastades ut ur SKP när Stalin tog makten i Sovjetunionen 1929. Samtidigt som han försökte försvara socialismens ursprungliga idéer mot stalinismens förvanskningar, blev han allt mer engagerad i kampen mot den framväxande fascismen i Europa under 1930-talet. Under andra världskriget var Nerman en av de hårdaste kritikerna av Sveriges eftergiftspolitik gentemot Nazityskland, och han dömdes till fängelse 1940 för att ha skrivit kritiskt om Hitler i sin tidning Trots allt! Om tyskarna hade ockuperat Sverige, eller inhemska nazister hade tagit makten, skulle Ture Nerman ha varit en av de första att avrättas.

Ture Nermans samlade verk i bokform består av ett trettiotal volymer med politiska artiklar, resereportage, poesi, historiska studier, en roman, flera biografier, samt de egna memoarerna i tre band. Men Nerman var inte bara en flitig skribent utan också en populär föreläsare och agitator. Något som han fram tills nu inte har uppmärksammats speciellt mycket för.

Denna bok innehåller ett urval av Ture Nermans tidigare opublicerade föredrag om och brandtal mot nazismen och fascismen från 1930- och 40-talet, utifrån de originalmanuskript som har bevarats bland hans privata papper på Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek.

*

Ture Nerman föddes 1886 i det ännu odemokratiska Sverige, där bara de rikaste männen hade rösträtt, och där kungen och kyrkan fortfarande hade ett stort inflytande över samhället. Nerman växte upp i en medelklassfamilj

i industristaden Norrköping, där hans far drev en bokhandel, men den unge Ture drogs till den kämpande arbetarrörelsen och anslöt sig 1908 till det socialdemokratiska ungdomsförbundet.

En fråga som speciellt engagerade Nerman var antimilitarismen. Han trodde starkt på socialismens internationalistiska budskap om fred och solidaritet med förtryckta folk i deras kamp för självstyre. Det var idéer som hade visat sig starka under unionskrisen 1905, då Norge förklarade sig självständigt från Sverige. Medan den svenska överheten ville gå i krig för att kuva Norge, hade den svenska arbetarrörelsen ställt sig på norrmännens sida och det socialdemokratiska ungdomsförbundets ledare Zeth Höglund dömdes till sex månaders fängelse för sitt manifest Ned med vapnen – Fred med Norge! Men arbetarnas motstånd satte stopp för krigsplanerna.

Inför hotet om världskrig fick Ture Nerman följa med som svensk delegat tillsammans med Hjalmar Branting och Zeth Höglund till den Socialistiska Internationalens extrainkallade kongress i Basel 1912. Där enades de socialdemokratiska partierna från Europas alla länder om att man skulle hålla ihop arbetarklassen över nationsgränserna. Om kungarna och kapitalisterna ville ha krig skulle arbetarna vägra att skjuta på varandra och utlysa generalstrejk för att stoppa kriget. Men 1914, när världskriget till sist bröt ut, sprack Internationalen och de olika ländernas sektioner slöt upp bakom sina borgerliga regeringar under respektive nationsflagga istället för den gemensamma röda fanan.

”Det blev mitt livs största stora chock”, skriver Ture Nerman i sina memoarer. ”De nationella statliga banden var starkare än klassens och mänsklighetens. Men jag vägrade att lära om. Jag ville i stället än häftigare hävda internationalismen. Den var rätt. Den måste bli kampmålet. Strömmen måste vändas!”

Tillsammans med Zeth Höglund reste Ture Nerman till Schweiz 1915, där en liten grupp internationalistiska socialister samlades till en hemlig fredskongress i den lilla alpbyn Zimmerwald. Här träffade de båda svenskarna den ryske bolsjevikledaren Lenin, och anslöt sig till hans radikala vänster som förespråkade revolutionär kamp mot kriget. Tillbaka i Sverige ordnade de ett fredsmöte i Stockholm, varefter Höglund dömdes till fängelse för andra gången som ”landsförrädare” efter att ha uppmanat de svenska arbetarna att vapenvägra vid händelse av krig.

Sverige var formellt neutralt och hade lyckats hålla sig utanför kriget, men den svenska kungen och borgarklassen var starkt Tysklandsvänliga. Vid krigsutbrottet hade socialdemokraternas ledare Hjalmar Branting förklarat borgfred, det vill säga förkunnat att han tillsvidare lade ner klasskampen för att inte ställa till med problem för den borgerliga regeringen.

Redan tidigare hade Branting börjat röra sig högerut och förespråkade en politisk allians med liberalerna, med vilka han kunde enas om kravet för allmän och lika rösträtt, medan man sköt andra för arbetarrörelsen viktiga sociala och ekonomiska krav åt sidan. Vänsteroppositionen inom socialdemokratin leddes av Zeth Höglund och 1917 sprängdes partiet när Branting såg till att vänstern uteslöts.

Vänstern bildade då istället Sveriges Socialdemokratiska Vänsterparti med Höglund som partiledare och Ture Nerman som chefredaktör för partiets tidning Folkets Dagblad Politiken.

När Lenins bolsjeviker tillsammans med krigströtta soldater grep makten i Ryssland genom oktoberrevolutionen 1917, välkomnades det av Ture Nerman och de svenska vänstersocialisterna som såg detta som början på slutet för världskriget och hoppades att den nya sovjetmakten nu skulle börja bygga ett rättvist socialistiskt samhälle. 1919 anslöt sig det svenska Vänsterpartiet till Kommunistiska Internationalen, och 1921 bytte partiet namn till Sveriges Kommunistiska Parti (SKP). Samtidigt hade Sverige nu demokratiserats under trycket från den ryska revolutionen, och framför allt den tyska novemberrevolutionen 1918, som tvingade den svenska kungen och borgarklassen att ge efter för kravet på allmän och lika rösträtt, av rädsla för att det annars skulle bli en socialistisk revolution även i Sverige.

Men den socialistiska världsrevolutionen som kommunisterna hade hoppats på misslyckades. I Tyskland blev kommunistpartiets ledare Karl Liebknecht och Rosa Luxemburg, tillsammans med tusentals andra arbetare, mördade av fascistiska frikårer med hög-socialdemokraternas goda minne.

Sovjetunionen isolerades och efter Lenins död 1924 togs makten så småningom över av Stalin som representerade ett framväxande byråkratiskt skikt i statsapparaten som i första hand ville se till sina egna privilegier, istället för arbetarklassens intressen. Kommunistiska Internationalen blev allt mer ett verktyg för Moskva att försvara Sovjetunionens statsintressen, snarare än att samordna den revolutionära kampen i andra länder, som den ursprungligen var tänkt för. 1924 blev Zeth Höglund avsatt som SKP:s ledare efter att han gått emot Moskvas krav på ökad centralisering.

Ture Nerman stannade till en början kvar i SKP, vars ledarskap nu togs över av Karl Kilbom. Men 1929 skedde en ny stor utrensning, då Stalin definitivt konsoliderade sin makt, inte bara i Sovjetunionen utan också inom den internationella kommunistiska rörelsen, genom att utesluta alla oliktankande och oppositionella kommunister. I Sverige var situationen dock

unik eftersom majoriteten av partiets medlemmar, inklusive Ture Nerman, följde Karl Kilbom när han lämnade det Moskvakontrollerade SKP och istället bildade ett nytt oberoende kommunistiskt parti, som så småningom antog namnet Socialistiska Partiet (SP).

Snart skulle Stalin låta fängsla och mörda sina rivaler i Sovjetunionen, däribland många av de ursprungliga ledarna för bolsjevikpartiet som Zinovjev och Bucharin, vilka Ture Nerman hade haft en personlig vänskap med. Socialistiska Partiet tog starkt avstånd från Stalins terror.

En viktig fråga som hade orsakat brytningen med Moskva 1929 var synen på den framväxande fascismen, som spred sig genom depressionens Europa i svallvågorna av den stora börskraschen i New York. Ture Nerman och hans kamrater i Socialistiska Partiet menade att arbetarrörelsens alla splittrade partier nu måste enas för att med gemensam kraft sätta stopp för fascisterna och avskaffa den krisande kapitalismen, som man såg som roten till det onda.

Men Stalin och de Moskvatrogna kommunisterna tog inte hotet från nazismen på allvar, utan hävdade istället att socialdemokraterna var huvudfienden som skulle bekämpas. Först efter att Adolf Hitler och hans nazister 1933 tagit makten i Tyskland genom en kombination av demokratiska val, stöd från andra borgerliga krafter och terror mot arbetarrörelsen, insåg Stalin faran. Inte minst då det stod klart att Hitler förberedde ett anfallskrig mot Sovjetunionen.

Men även om stalinisterna nu ändrade taktik och började förorda folkfronts-politik, det vill säga allians mellan inte bara arbetarpartier utan alla progressiva krafter som ville bekämpa fascismen, så hade Moskva i praktiken inget till övers för de socialister som inte helt underkastade sig Sovjetunionens intressen. Ingenstans blev detta mer tydligt än i inbördeskriget Spanien, där den ursprungliga kampen mot Francos fascister, som försökte ta makten från de demokratiskt valda republikanerna, snart övergick i blodiga strider mellan olika arbetargrupperingar.

Ture Nerman hade rest till Spanien 1937 tillsammans med en annan svensk socialist, August Spångberg, dels för att rapportera om händelseutvecklingen i Folkets Dagblad, men också för att knyta kontakt med Socialistiska Partiets spanska broderparti POUM som tillhörde den anti-stalinistiska vänstern.

Men svenskarna blev fast på sitt hotell i Barcelona när våldsamma gatustrider utbröt mellan stalinister på ena sidan, syndikalister och POUM-anhängare på den andra. Nerman återvände till Sverige djupt demoraliserad av arbetarklassens splittring i Spanien, som skulle leda till Francos seger.

Ironiskt nog skulle Socialistiska Partiet senare utvecklas i pro-nazistisk riktning efter att Nils Flyg tagit över ledningen och kastat ut Karl Kilbom. Då hade Ture Nerman och majoriteten av SP:s medlemmar sedan länge redan lämnat partiet, som till sist upplöstes 1943.

På första maj 1939 begärde Ture Nerman återinträde i det socialdemokratiska partiet. Sovjetunionen och den kommunistiska världsrörelse han tidigare hade trott så starkt på hade under Stalins ledning gjort bankrutt. Samtidigt hade den reformistiska socialdemokratin visat sig vara mycket framgångsrik, i alla fall i Sverige efter den allmänna rösträttens införande. Under 1930-talet hade socialdemokraterna blivit statsbärande parti och börjat genomföra viktiga sociala och ekonomiska reformer som förbättrade arbetarklassens situation och lade grunden för välfärdsstaten. Men 1939 var också året då andra världskriget bröt ut.

Sverige höll sig återigen neutralt, även om det fanns Tysklandsvänliga krafter inom högern och militärledningen som ville sluta upp på Hitlers sida i kriget mot Sovjetunionen när Molotov-Ribbentrop-pakten brutits. Men den svenska samlingsregeringen som bildats vid krigsutbrottet och där alla riksdagspartier utom kommunisterna ingick, var villig att gå med på stora eftergifter gentemot Nazityskland, som att låta tyska soldater transporteras med tåg

genom Sverige, samt att förse den tyska krigsindustrin med järnmalm. Undfallenheten gentemot Nazityskland innebar också att kritik mot Hitler förbjöds i Sverige. Något som inte minst kom att drabba Ture Nerman.

Vid krigsutbrottet hade Nerman bildat förbundet Kämpande Demokrati, och tog tydligt avstånd från alla former av diktatur, så väl fascistisk som stalinistisk. Snart skulle Kämpande Demokrati dock i första hand behöva kämpa mot inskränkningar av den svenska demokratin och yttrandefriheten. Ture Nerman skulle nämligen dömas till fängelse för att i sin lilla tidning Trots allt! ha skrivit kritiskt om Hitler, vilket ansågs vara ”smädelse av statsöverhuvud för nation med vilken Sverige har goda förbindelser”.

Det var efter att Hitler hade överlevt ett bombattentat i München, som Nerman skrev en artikel med rubriken ”Hitlers helvetesmaskin”, i vilken han menade att en våldsdyrkare som Hitler nog fick räkna med att själv gå ett våldsamt öde till mötes. Vidare kallade han nazisterna för ”gangsters” som hade berövat det tyska folket dess frihet och beskrev Hitlers regim som ett ”skräckvälde”, samt påpekade att judarna i Tyskland hade frångått sina mänskliga rättigheter.

För detta ”förtal” mot Hitler ställdes Ture Nerman alltså inför en svensk domstol och dömdes till tre månaders fängelse som avtjänades på Långholmen mellan den 10 oktober 1940 och den 10 januari 1941. Trots allt! belades också med transportförbud, vilket innebar att tidningen inte fick distribueras. Men Nerman fortsatte att ge ut tidningen under hela kriget, trots ekonomiska svårigheter och statlig repression. Trots allt! smugglades också in i det naziokuperade Norge där den uppskattades av motståndsrörelsen.

Under hela kriget var Nerman även medlem i den av författaren Amelie Posse bildade Tisdagsklubben, som utgjorde förberedelsen till en hemlig antinazistisk motståndsrörelse i händelse av att Tyskland skulle ockupera Sverige. Det var dock ingen militant organisation, utan bestod huvudsakligen av kulturpersonligheter som ägnade sig åt opinionsbildning. Men man lyckades ändå placera ut illegala radiosändare runtom i Sverige så att motståndsmännen skulle kunna hålla kontakt med varandra om man en dag tvingades gå under jorden. Tisdagsklubben ägnade sig också åt att kartlägga svenska nazister, medan den svenska säkerhetspolisen ägnade sig åt att kartlägga och övervaka Tisdagsklubbens medlemmar.

Den svenska säkerhetspolisen hade nämligen, precis som militärledningen, goda förbindelser med Nazityskland. Det var inte bara svenska kommunister som förföljdes och sattes i interneringsläger under kriget. Även demokrater, så kallade ”Englandsvänner” som sympatiserade med västmakterna, övervakades av säkerhetspolisen. Först mot slutet av kriget, när det stod klart att Nazityskland skulle förlora efter slagen vid el-Alamein 1942 och Stalingrad 1943, började det officiella Sverige byta fot och blev mer provästligt. Sverige började vid krigsslutet även ta emot judiska flyktingar, vilket man inte hade gjort tidigare. Redan 1933 hade dock Ture Nerman i egenskap av riksdagsman för Socialistiska Partiet lagt fram en motion om att Sverige borde erbjuda asyl för judar och politiskt flyktingar från Nazityskland, men majoriteten av riksdagens borgare och socialdemokrater röstade ner förslaget. Ture Nermans kritiska hållning till statsminister Per Albin Hansson under kriget satte stopp för en möjlig framtida politisk karriär inom socialdemokratin. Nerman förblev dock socialdemokrat resten av sitt liv, men under kalla kriget tog han allt tydligare ställning för USA som han menade var den enda kraft som kunde försvara den västerländska demokratin mot den stalinism och maosism, som tagit sina grepp om halva Europa och stora delar av Asien. Han dog 1969.

*

Det var i samband med att jag skrev mitt examensarbete i historia vid Stockholms universitet 2006 om just Ture Nerman, som jag upptäckte de bevarade manuskripten till hans tal och

föredrag bland hans privata papper på Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek, som då låg vid Norra Bantorget i Stockholm, men som nu har flyttat till Flemingsberg. Dessa manuskript fick ligga till grund för magisteruppsatsen Ture Nerman – Kommunistisk agitator, med eller utan Moskva, i vilken jag studerade Nermans politiska utveckling under åren 1929–1937.

”Upptäckte” är förresten kanske fel ord, då manuskripten var ordentligt katalogiserade av arkivarierna en gång i tiden i samband med att materialet lämnades in efter Nermans död. Men jag fick veta att ingen på allvar hade forskat i Nermans personarkiv sedan dess och vad jag plockade fram visade sig vara en riktig guldgruva. Ture Nerman hade sparat ”fusk-lapparna” till en mängd – hundratals – av sina framträdanden. De äldsta manuskripten går tillbaka till 1909 och är prydligt handskrivna, för att under senare 1910- och 1920-talet allt oftare vara skrivna på maskin, vilket sedan blir standarden. Samlingen fortsätter ända till 1960-talet och sitt sista framträdande verkar Nerman ha hållit på Valborgsmässoafton i sin hemstad Norrköping 1969, samma år som han dog. Det rör sig om löpande text, alltså inte stödord, varför talen går att återge och publicera exakt så som de var tänkta att framföras.

Jag fortsatte att komma tillbaka till Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek, även efter att jag var godkänd och klar med min uppsats, för att fortsätta arbetet med att gå igenom Ture Nermans manuskript och transkribera dem, med syftet att en gång kunna publicera ett urval av talen. Den ursprungliga tanken var att ge ut en bok med ett brett urval av de många olika ämnen som Nerman behandlar över åren. Men det fanns alldeles för mycket material och blev bara spretigt.

Jag insåg att boken behövde ett tydligare tema för att hålla ihop texterna och det stod klart att det temat borde vara analysen av och kampen mot fascismen och nazismen. Därför presenteras här ett urval av Ture Nermans tal och föredrag som behandlar fascismen utifrån olika infallsvinklar under dess framväxt under 1930-talet fram till och direkt efter andra världskriget. Talen har försetts med kortare introduktioner och i vissa fall förtydligande noter. Läsaren får ursäkta om det förekommer en del upprepningar i texterna, men jag har inte velat korta något i de historiska dokumenten. Inför den här utgåvan har stavningen även standardiserats till normal svenska, då Nerman hade ett säreget sätt att stava orden exakt som de låter. I ingressen till varje text anges vilken volym i Ture Nermans arkiv (Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek) den återfinns i.

Som historisk person förtjänar Ture Nerman att bli ihågkommen för den modiga antinazistiska kamp han förde – helt unik från ett svenskt perspektiv – och hans analyser av fascismen är fortfarande relevanta och värda att studera även idag. Inte minst med tanke på att nazismen och högerextremismen nu i vår tid tyvärr är på framväxt i Europa och även Sverige igen.

Carmen Sandiego:”Antinazisten Ture Nerman förtjänar att återupptäckas”

Ur *Internationalen* 7/7 2019

Den svenske socialisten Ture Nerman dog 1969 – alltså för 50 år sedan – men senare i sommar kommer en ny bok av honom med tidigare opublicerat material. Det är Bokförläggarna Röda Rummet som ger ut *Brandtal mot nazismen* som innehåller 13 tal och föredrag av Ture Nerman och ett förord av Internationalens medarbetare Per Leander, som är den som har grävt fram manuskripten, transkriberat och gjort urvalet hos Arbetarrörelsens Arkiv och Bibliotek (ARAB).

Under 1930- och 40-talet var Ture Nerman Sveriges utan tvekan modigaste antinazist och kritiserade skarpt den svenska eftergiftspolitik mot Nazityskland. Han dömdes till och med till fängelse i Sverige, av en svensk domstol, för att ha smädat Hitler i sin tidning *Trots allt!*

Den nya boken kommer att ge en djupare bild av Nermans analyser av och kamp mot fascismen.

Hur hittade du de här texterna?

– Hittade är kanske fel ord. Det rör sig inte om något försvunnet material, utan manuskript som de senaste 50 åren har legat välsorterat, om än bortglömt, i Ture Nermans personarkiv hos ARAB, berättar Per Leander och fortsätter:

– Det började för 15 år sedan när jag skrev min magisteruppsats i historia om Ture Nerman. Då grävde jag fram och använde det här materialet som källa för uppsatsen *Ture Nerman – Kommunistisk agitator med eller utan Moskva*. Men redan då tänkte jag att det här är texter som borde kunna publiceras i sin helhet i bokform. Det rör sig om tal och föredrag, men manuskripten är bevarade i fullständig utskriven form – alltså inte stödord – så de går att sammanställa som artiklar, vilket jag nu alltså har gjort och som kommer att publiceras av Bokförläggarna Röda Rummet i samarbete med Arbetarrörelsen arkiv.

Ture Nerman föddes 1886 i Norrköping och gick med i det Socialdemokratiska partiet där han hamnade på vänsterkanten. Tillsammans med Zeth Höglund deltog han i den hemliga fredskongressen i schweiziska Zimmerwald 1915, där socialister från hela världen samlades för att bekämpa första världskriget. I Zimmerwald lärde Nerman känna Lenin, och 1917 var han en av grundarna av det nya svenska Socialdemokratiska Vänsterpartiet, som snart blev Sveriges Kommunistiska Parti.

Men Ture Nerman blev utslängd ur Kommunistpartiet 1929, då Stalin tog över i Moskva och började rensa ut alla gamla kommunistledare som inte accepterade den nya stalinistiska kursen. Fram till 1937 var Nerman med i Karl Kilboms alternativa svenska kommunistparti, men när också den rörelsen spårade ur, lämnade Nerman kommunismen och gick tillbaka till

Socialdemokratin 1939. Men han fortsatte att stå långt till vänster hos sossarna under andra världskriget.

Det var vid andra världskrigets utbrott som Nerman grundade den antinazistiska tidningen Trots allt!, som motarbetades av de svenska myndigheterna och belades med transportförbud. 1940 dömdes Nerman även till 3 månaders fängelse för att ha publicerat en kritisk artikel om Hitler, vilket ansågs vara ”förtal av statsledare för nation med vilken Sverige hade goda förbindelser”.

– Men Nermans kamp mot fascismen började redan på tidigt 30-tal, då han gjorde några av de skarpaste marxistiska och samtidigt antistalinistiska analyserna av fascismen som fenomen. Han förklarade hur nazismen representerade borgerliga kontrarevolutionära intressen, och att fascismen kunde växa sig stark just eftersom att arbetarrörelsen var försvagad av interna motsättningar, säger Per Leander och berättar vidare att han till en början hade tänkt sig en helt annan typ av bok.

– När jag började arbetet med boken så tänkte jag först göra ett bredare urval av Ture Nermans tal, från hela hans politiska liv och i olika ämnen. Men så började texterna som handlade om fascismen kännas som en röd tråd och jag valde att göra en sammanställning av just det materialet. Tyvärr är ju fascismen och nynazismen på framväxt igen i Sverige och Europa, så det kändes dessutom aktuellt. Antinazisten Ture Nerman förtjänar att bli ihågkommen och läsas igen.

Betyder det att det finns material till fler böcker?

– Det gör det definitivt. Det finns massor med tal och föredrag av Nerman i arkivet, om allt från svensk inrikespolitik och kampen för demokrati, till ryska revolutionen när det begav sig, och analyser av Sovjetunionens utveckling och kritik mot stalinismens framväxt. Och det finns tal om kultur, konst och litteratur. Ture Nerman var ju själv poet, vilket han kanske är mest ihågkommen för idag, trots allt, säger Per Leander och börjar nynna på Den vackraste visan om kärleken.

– Så ja, det kanske kan bli en bok till framöver med flera av Ture Nermans tal och föredrag. Men det beror kanske lite på hur stort intresset är för den första boken.

Arne Johansson: Ture Nermans kamp mot nazismen

Ur *Offensiv* 11/6 2020

Bokhandlarsonen Ture Nerman (1886-1969) från Norrköping var länge en av sin tids mest kända socialistiska journalister, vänsterpolitiker och författare. En ”poet och grälmakare” kallades han av Per Albin Hansson, Brantings efterträdare som S-ledare. Han deltog i den unga socialdemokratiska vänsterflygel som stöttes ut ur moderpartiet 1917 och sedan anslöt sig till Kommunistiska internationalen.

För oss som blev politiskt aktiva först under efterkrigstiden var den äldre Ture Nerman mest känd för sin modiga kamp mot nazismen och hela det politiska etablissemangets undfallenhet för Hitler-Tyskland.

Mest känd blev han nog som redaktör för den antinazistiska tidningen Trots allt under hela andra världskriget. Han dömdes till tre månader i fängelse på Långholmen sedan han i en artikel i november 1939 under rubriken ”Hitlers helvetesmaskin” kallat den nazistiska regimen ”ett gangstervälde”.

Internationalen-journalisten Per Leander har gjort alla som intresserar sig för socialismens historia en tjänst genom att samla några av Ture Nermans opublicerade tal och föredrag om kampen mot nazismen under både 1930- och 1940-talet i boken *Ture Nerman, Brandtal mot nazismen*, utgiven i september 2019 av Bokförläggarna Röda rummet.

Men Nermans spännande och äventyrliga liv började inte där. Leander ger i förordet en sammanfattande översikt, som dock bara i förbifarten nämner det sorgliga faktum att han i slutet av sitt politiska liv solkade sitt anseende inom vänstern som en öppen anhängare av Atlantpakten och under sina sista år även USA:s krig i Vietnam.

Ture Nerman tog kamp mot nazismen.

Länge var han dock en ikon i kampen mot krig och militarism. Tillsammans med Hjalmar Branting och ungdomsförbundets Zeth Höglund hade Nerman deltagit i den Socialistiska Internationalens extrakongress i Basel 1912, där partiledarna högtidligt lovade att på alla sätt, inklusive med generalstrejk, försöka stoppa det då hotande världskriget. S-ledarnas fruktansvärda svek mot dessa löften när kriget bröt ut 1914 fick sedan Nerman och Zeth Höglund att delta som representanter för både Sveriges och Norges ungdomsförbund i den lilla men kända fredskongressen i schweiziska Zimmerwald 1915, där de stödde Lenins vänsterfalang.

Det var början på en politisk resa som 1917 ledde vidare till socialdemokratisk partisplittning och Nermans helhjärtade stöd för de ryska och tyska revolutioner som gjorde slut på första världskriget och bildandet av den nya Kommunistiska internationalen (Komintern).

Men jublet efter oktoberrevolutionens historiska segrar blev som bekant alltför kortvarigt. En politisk degenerering av den ryska revolutionen blev konsekvensen av att den tyska revolutionen inte segrade. Den kunde ha säkrat ett socialistiskt genombrott i global skala och hindrat ett andra världskrig, men stukades av högerterror i Weimarrepublikens Tyskland, med

direkt stöd av de tyska socialdemokraterna. Därmed förblev den unga men svårt härjade sovjetstaten isolerad.

Allt detta ledde, sedan också Lenin hade dött i sviterna av ett attentat och den vänsteropposition som leddes av Trotskij utmanövrerats, till en politisk kontrarevolution där Stalin i spetsen för ett nytt byråkratiskt pampvälde satte sina egna maktintressen före världsrevolutionens. I strid mot allt vad marxismen hade lärt dikterades ”socialism i ett land” som nytt motto och en alltmer maktfullkomlig intern regim inom Komintern inleddes.

I flera av de tal från det krisdrabbade 1930-talet som Per Leander har sammanställt ger Nerman en skarp marxistisk analys av fascismen och nazismen. I ett engagerat tal kallade han den för ”den ruinerade och förvildade småborgarens revolt”, men som trots en uppsjö av radikalt förvirrad och rasistisk retorik kontrolleras av den hotade storfinansen.

”Kan då inte arbetarklassen hävda sin ledarställning och söka vägen till enhet, då sopar kapitalismen bort hela arbetarrörelsen och kastar världen ut i nya krig”, varnade han i december 1933.

För att hindra detta måste facken enligt Nerman vid denna tid suga upp de ungas missnöje, ge dem marxistisk skolning, ideal och utlopp för deras dådkraft. Är partiledningarna då odugliga att samla arbetarklassen i dess ödesstund, undan då med partiledningarna. Och bilda enheten underifrån!

I den våg av våld och barbari som gick över världen började Nerman också mot bakgrund av både Moskvaprocesserna 1936 och erfarenheterna från Spanien 1937 varna för fler gangsters. ”Jag tror inte på den stora processen, tror inte att så gott som hela det gamla bolsjevikgardet har blivit en samling kontrarevolutionära banditer och attentatsmän... Med dessa mord har Stalin och hans militärdiktatoriska riktning gjort ryska revolutionen och hela världens arbetarklass mycket ont”, sade han. Han passade också på att kritisera några av Stalins nya vänner bland både borgare och socialdemokrater, som välkomnat Stalins senaste sväng till samarbete med borgerliga stater och inträde i Nationernas Förbund.

I ett tal om kulturkamp 1935 varnar han också för att den förgudande stjärnkult som är typisk för fascismen-nazismen även återspeglas i en rent löjlig Stalinkult i Sovjetunionen, som även imiteras av de mindre gudarna i de Moskvatrogna kommunistpartierna.

Erfarenheterna av det spanska inbördeskriget fick honom att förtvivla, men inte ge upp. Våren 1937 hade han själv rest till Spanien för att rapportera om motståndet mot Franco. Men han kom inte längre än till Barcelona där kulorna ven omkring det hotell han bodde under de interna gatustrider bland antifascisterna där stalinisterna ville kväsa den samtidiga sociala revolutionen.

Trots att Nerman 1939 hade återvänt till socialdemokratin strax innan andra världskrigets utbrott var han under hela världskriget en viktig och modig kritiker av Socialdemokraternas och samlingsregeringens eftergiftspolitik gentemot Nazi-Tyskland och brist på solidaritet med det ockuperade Norge, där *Trots allt* under Nermans ledning dokumenterade nazisternas övergrepp.

I ett föredrag i Typografiska föreningen 1954 redogör Nerman för det antinazistiska arbetets knöliga historik. En första Antinazistisk Samling med ett stort möte i Auditorium hölls i december 1938, som trots en bannbulla från LO samlade 25 000 medlemmar och planerade för en daglig tidning, men kraschades av stalinisternas tystnad då Stalin i augusti 1939 ingick förbund med Hitler.

Då bildades istället Förbundet Kämpande Demokrati, utan ”anhängare av någon sorts diktatur”. Istället för en daglig tidning startades veckotidningen *Trots allt*, som med stöd av

socialdemokrater, syndikalister, nykterhetsfolk och Typografiska föreningen överlevde både transportförbud, tio beslag och tre åtal.

Med inledande stöd av den gamle kamraten och Per Albin-rivalen Z. Höglund, nu lokal S-pamp i Stockholm och typograferna på Social-Demokraten, kunde också tidningen där tryckas i hemlighet.

Fängelsesdomen gav skjuts och upplagan ökade från 1941 till över 60 000 1943. Allra mest stimulerande var enligt Nerman det nära samarbetet med det norska motståndet, där också *Trots allt* hade många läsare. På *Trots allts* förlag gavs också 40 skrifter ut.

Från att ända till Moskvaprocesserna och stalinisternas roll i spanska inbördeskriget ha företrätt åsikter som skulle ha kunnat lett till trotskistiska slutsatser kan man spekulera över i hur hög grad det var intrycken från den väststödda norska motståndsrörelsen eller de fortsatta övergrepp av Stalin som till sist tippade över honom till ett öppet stöd för Atlantpakten. Hur som helst svärtas den heroiska bilden av Nerman av att denne till sist visade sig helt blind för USA-imperialismens smutsiga roll som kapitalismens nya och säkraste räddningsplanka. Något som bokens förord borde ha reflekterat lite mer om.

Lästips

Av Nerman:

[Allt var rött](#) (Första delen Nermans memoarer)

[Trots allt! Minne och redovisning](#) (sista delen av Nermans memoarer, behandlar bl a kampen mot nazismen)

[Spansk resa våren 1937](#) (klassiskt reportage)

[Kommunisterna. Från Komintern till Kominform](#) (kritisk historik)

Om Nerman m m:

Per Leander: [Ture Nerman - Kommunistisk agitator med eller utan Moskva](#)

Ture Nerman var under större delen av 1930-talet medlem i SKP/SP ("Kilbomspartiet"), som han dock lämnade 1937/38. Om detta parti, se [Mellan två internationaler - Socialistiska Partiet 1929-1937](#) av Bernt Kennerström.